

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN BALKANLAR'DAKİ RESTORASYONA DÖNÜK ÇALIŞMALARI

PROJECTS OF DIRECTORATE
GENERAL OF FOUNDATIONS ON ARCHITECTURAL
RESTORATION WORKS IN BALKANS

Suat Faruk GİRAY
VAKIFLAR GENEL MÜD.

Esin SERTTAŞ YAREN
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

A. Nermin TAŞKESEN
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Suat Faruk Giray | Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanı

Topraklarının % 5'i Balkanlar'da yer alan Türkiye sadece coğrafik açıdan değil, aynı zamanda tarihsel ve sosyo-kültürel anlamda da bir Balkan ülkesidir. Türkiye, Balkan coğrafyasında yaklaşık 500 yıldan fazla hüküm sürmüş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun emanetçisi olarak, bu coğrafyada yaşayan milletlerle derin tarihsel ve sosyo-kültürel bağlara sahiptir. Osmanlı'nın son dönemlerinde Balkan coğrafyasında yaşanan savaşların ve bunların kültürel mirasa yansıyan tahribatları Türkiye'yi de derinden etkilemiştir.

Emanetçisi konumunda olduğumuz Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan ülkelerinde bulunan cami, mescit, hamam, medrese, han, kervansaray, türbe vb. vakıf kültür varlıklarının gerek savaşlar nedeniyle gerekse zaman içerisinde maruz kaldıkları dış ve iç etkenler nedeniyle restorasyona ihtiyaçları bulunmaktadır.

Uzun yıllara dayanan engin restorasyon tecrübesi, deneyimli kadrosu ve güçlü kurumsal hafızası ile Vakıflar Genel Müdürlüğü, ülkemizde bu alandaki en köklü kurum olma özelliği-

ne sahiptir. Vakıf Kültür varlıklarının restorasyonu konusundaki yetkinliğini, alanında uzman ve deneyimli kadrosuyla yürürlükteki mevzuat çerçevesinde gerçekleştirmektedir.

Bu kapsamda 2008 yılında yürürlüğe giren Vakıflar Kanunumuzla, Vakıflar'a ait yurt dışındaki taşınır, taşınmaz kültür varlıklarının tespiti, envanterlenmesi, projelendirilmesi, onarımı ve restorasyonunun önü açılmıştır. Bunun üzerine gerekli tespit, envanterleme çalışmaları başlamış ve ilk defa 2012 yılında Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da yer alan İsabey Hamamı'nın restorasyonu ile uygulamaya geçilmiştir.

Bu faaliyetler, ilgili ülkelerdeki muhataplarımızla karşılıklı işbirliği protokolleri çerçevesinde yürütülmektedir.

Projeler, zaman zaman ülkemizdeki yetkin proje firmaları tarafından, zaman zaman da ilgili ülkelerdeki bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar eliyle üretilmekte, yetkili kurulların onayı alındıktan sonra çalışmalara başlanılmaktadır.

Projelerin uygulanması esnasında da ilgili ülkelerin denetim ekipleri ile birlikte çalışılmakta; uygulama ve ilke farklılıkları noktasında, yerine göre bilimsel araştırma ve çalışmalar da yapıp, uzlaşılar hareket edilmektedir. Dolayısıyla yapılan çalışmalar salt restorasyon temelinde kalmayıp karşılıklı eğitim, teknik ve teknoloji alışverişine de dönüşmekte olup, bu faaliyet esasen çalışmaların en can alıcı kısmını teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vakıflar Genel Müdürlüğü, projelendirme, nitelik, Balkan ülkeleri, restorasyon çalışmaları.

Turkey is a Balkan country in terms of not only geographical but also of historical and sociocultural since 5% of its land takes place in the Balkan Peninsula. Relating with the Ottoman Empire which had ruled more than 500 years in the Balkan Peninsula, Turkey had significant historical and sociocultural relations with the nations of the Balkans. Turkey has been affected by the wars that took place in this land during the last period of the Ottoman Empire and by the effects of the wars for the cultural heritage of the land.

The historical heritage of Foundations belonging to the Ottoman Empire of which Turkey has a background, such as mosques, masjids, hammams, madrasas, khans, caravanse-rais and türbe are in need of restoration either because of the wars or because of several internal and external effects.

Having a long period of deep restoration experience, qualified staff and powerful institutional background, Directorate General of Foundations is the most fundamental institution in this field. This experience is being directed by the specialists and qualified staff depending on the related legal regulations.

In this context, depending on the law of 2008, the historical heritage of the Foundations abroad are going to be identified, inventoried, projected, repaired and restored. Restoration of İsabey Hammam in capital city of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo in 2012 has been the first example on validity of the mentioned law.

All these mentioned projects are carried out within the protocol issues of the related countries.

Related projects are prepared either by premier architectural project offices of Turkey or by related companies of the country and are carried out after being approved by authorized committees.

During the site works of the projects, consultancy teams of the countries work in touch with each other and possible conflicts are solved depending on the scientific researches and are agreed accordingly. Therefore, all the work achieved has a base of not only in terms of restoration but also in terms of education, technical and scientific co-operation which actually has the most powerful point of the case.

Keywords: Directorate General of Foundations, Project proposal, quality, the Balkans, restoration works.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 14. yüzyılın ikinci yarısından, 20. yüzyılın başlarına kadar Balkan coğrafyasında ortaya koyduğu yapılar, yaklaşık 500 yıl süren bir yaşamışlığın kök salmış ürünleridir. Medeniyetin sonucu olarak vücut bulan yapılaşma, genel olarak Osmanlı'da hâkim olan vakıf, vakfetme yoluyla ortaya çıkmıştır. Önemli yollar üzerinde inşa edilen külliyelerin yanı sıra, yerleşim birimlerinde inşa edilen camiler, tekeler, medreseler, mektepler, kervansaraylar ve daha pek çok yapı, farklı alanlara hitap eden, çok işlevli birimlerdir. Anadolu'dan gelen yerleşimcilerin de etkisiyle artan Müslüman nüfus, özellikle bazı yörelerin daha fazla vakıf yapılarıyla donatılmasını sağlamıştır. Pek çok kent Osmanlı silüetine bürünmüş olup, bunların bir kısmındaki Osmanlı katkısı hâlâ varlığını sürdürmektedir. Genel olarak Balkanlar'daki bu yapıların bir bölümü deprem, yangın ve savaş gibi faktörlerin etkisiyle günümüze kadar gelememiştir.

Balkanlar'daki Osmanlı eserlerinin bir bölümünün bulunduğu Bosna-Hersek, Makedonya ve Kosova ile Vakıflar

Genel Müdürlüğü arasında yapılan anlaşmalarla adı geçen ülkelerdeki vakıf kökenli yapıların proje ve restorasyon çalışmalarına start verilmiştir. Bu bağlamda bugüne kadar restorasyon uygulamaları tamamlanan yapılar olduğu gibi, uygulamaların devam ettiği yapılar bulunmaktadır. Proje çalışmalarının tamamlandığı yapıların yanı sıra, halen devam eden yapıların da bulunduğunu da belirtmekte fayda vardır.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımlarıyla Saraybosna'daki İsbey Hamamı'nın açılışı yapılmıştır.

Saraybosna'daki İsabey Hamamı'nın açılışına Türkiye ve Bosna-Hersek'ten yoğun bir katılım gerçekleşmiştir.

Bu üç ülkeden Bosna-Hersek, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün başlattığı proje ve restorasyon çalışmalarının yürütüldüğü yerlerdendir. Bosna-Hersek'teki 3560 Osmanlı yapısının yaklaşık olarak 3300 civarı vakıf eseri hüviyetinde olup, toplamın 926 tanesi günümüze sağlam olarak ulaşmıştır. Vakıf eserlerinin niteliklerine göre dökümü şöyledir:

Saraybosna şehrindeki İsabey Hamamı'ndaki analiz ve proje çalışmalarının ardından, harabe haldeki hamamın ayağa kaldırılması işi, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmış ve yapının açılışı, Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımları ile gerçekleştirilmiştir.

Savaş yıllarında tamamen yerle bir olan Foçad'daki Alaca Camisi'nin rekonstrüksiyon çalışmalarına, Çayniçe Sinanbey Camisi ve Gradiška Derviş Hanım Medresesi'nin restorasyon çalışmalarına Genel Müdürlüğümüz denetiminde devam edilmekte olup, yapının yakın bir tarihte tamamlanması hedeflenmektedir. Saraybosna'daki Başçarşı Camisi ile Travnik Alaca Camisinin, proje çalışmalarına da devam edilmektedir.

Makedonya'daki Osmanlı yapılarının sayısı, arşiv kayıtları doğrultusunda 1413 adet olup, bunların 584 adedi günümüze ulaşmıştır. Bunların tamamına yakını vakıf kökenlidir. Makedonya'nın Manastır şehrinde yer alan ve

Açılışı yapılan İsabey Hamamı.

yaklaşık 100 yıldır kapalı konumda bulunan tamamen harabe Haydar Kadı Camisinin, yapılan işbirliği protokolü ile öncelikle projeleri Makedonya Üsküp konservasyon Merkezi tarafından hazırlanmış ve sonrasında restore edilerek, yeniden ayağa kaldırılmıştır. Hali hazırda Üsküp İsabey Camisi ve müstemilatı, Yahya Paşa Camisi, Manastır Hacı Mahmut Bey Camisi ve Ohri Ali Paşa Camisi olmak üzere beş Osmanlı yapısının proje işlerine devam edilmektedir. Projelerinin tamamlanıp Makedonya Hükümeti yetkili Kurullarından gerekli onayların alınmasının ardından bu eserlerin de restorasyonları gerçekleştirilecektir.

Kosova'da da aynı şekilde önemli Osmanlı eserleri bulunmaktadır. Yaklaşık 600 yapının 250 civarı günümüze ulaşmış olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kosova'da çalışmalarını ara vermeden sürdürmektedir. Bu çerçevede Cakova'da bulunan Hadım Süleymanağa Kütüphanesi'nin rekonstrüksiyonu ve Küçük Medresenin restorasyonu yine Cakova'da yer alan Molla Yusuf, Kusari ve Sefa Camilerinin restorasyonları devam etmektedir.

Diğer yandan Mitroviça Muslihuddin (Müezzin Hoca) Camisi, Mamuşa Saat Kulesi çevre düzenlemesi, Priştina Alaaddin Bey, Pirinaz, Buzağı Camileri, İpek Çarşısı (Fetih) Camisi ve Vicitrına Gazi Ali Bey Camisi'nin proje çalışmaları tamamlanmıştır.

NİTELİĞİ	ESER SAYISI (ARŞİV KAYITLARI)
Cami/Mescit/Tekke	1257
Türbe	135
Medrese/Mektep/Kütüphane/ Dar'ül Kurra	958
Ticaret Yapıları (Han, Bedesten, Arasta, Kervansaray)	636
Sosyal Yapılar (Hamam, İmaret, Köprü, Çeşme, Su Kemerli)	322

Tablo 1- Bosna-Hersek'teki Vakıf kökenli Osmanlı yapılarının tümünün (günümüze ulaşmayanlar dahil) listesi.

NİTELİĞİ	ESER SAYISI (ARŞİV KAYITLARI)
Dini Yapılar	884
Eğitim Yapıları	204
Ticaret Yapıları	75
Sosyal Yapılar	217
Diğer Yapılar	33

Tablo 2- Makedonya'da bulunan tüm Osmanlı yapılarının dökümünü gösteren liste.

NİTELİĞİ	ESER SAYISI (ARŞİV KAYITLARI)
Kamu Yapıları	17
Sivil Yapılar	20
Askeri Yapılar	16

Tablo 3- Kosova'daki Osmanlı Vakıf yapılarının gösteren liste (günümüze ulaşmayanlar dahildir).

Yukarıda bahsettiğimiz restorasyon ve proje çalışmalarının dışında Balkan ülkelerindeki Osmanlı Kültür Varlıkları konusunda yakın bir geçmişte bir çalıştay düzenlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde, Vakıflar Genel Müdürü Sayın Dr. Adnan Ertem'in himayelerinde, 21-23 Eylül 2014 tarihlerinde, Balkanlar'da yer alan Osmanlı Dönemine ait kültür varlıklarının restorasyon ve konservasyon sorunlarının tartışıldığı çalıştaya farklı ülke ve kurumlardan çok sayıda uzman katılmıştır.

Balkan ülkelerinden (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya ve Sırbistan) "kültürel mirası koruma" alanında uygulamacı olarak görev yapanların yanı sıra akademisyenler, koruma kurullarında yönetici ve bürokratlardan oluşan heyetler ile Türkiye'den

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü), Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve Gazi Üniversitesinden uygulayıcı ve akademisyenler katılımcı olarak hazır bulunmuştur.

Konuşmacı olarak katılan Balkan ülkelerinin temsilcileri, ülkelerindeki bir Osmanlı kültür varlığı veya varlıkları ile ilgili koruma, uygulama kararlarının alınarak, mevzuat dahilinde (kanun, bürokratik işlemler vb.) projelendirilmesi ve restorasyonunun yapılması sürecini anlatmışlardır. İstanbul Ticaret Odası'nın Sirkeci'deki binasında düzenlenen çalıştay, Yıldız Sarayı Çit Kasrı'nda sunulan sonuç bildirgesi ile sona ermiş olup, ayrıca bir de teknik gezi düzenlenmiştir.

SONUÇ

Son 10 yıllık süreç içinde Türkiye yalnızca Balkan ülkeleri ile değil, Afrika, Ortadoğu, Asya ve Kıbrıs'ta Osmanlı yapılarına dönük çok önemli çalışmalar yürütmektedir. Farklı kurumlar tarafından yapılan bu çalışmaların bir ayağını Vakıflar Genel Müdürlüğü oluşturmaktadır. Balkan ülkelerindeki Osmanlı mirasına sahip çıkan Vakıflar Genel Müdürlüğü, üç farklı ülkede 2 adet eserin restorasyonunu tamamlamış, 8 adet eserin restorasyonu devam etmekte 14 adet eserin de proje çalışmaları devam etmektedir.

Bu çerçevede Genel Müdürlüğümüz sadece yurt içinde değil, başta Balkanlar olmak üzere Osmanlı Coğrafyasında bulunan ecdat mirası olan vakıf kültür varlıklarını insanlığın ortak değerleri olarak görüp, tekrar ayağa kaldırmak ve kuruldukları amaçlar doğrultusunda varlıklarını binlerce yıl daha sürdürmelerini sağlamak için yoğun çaba sarf etmektedir.

Vakıflar Genel Müdürü Sayın Dr. Adnan Ertem, Balkan Çalıştayı'nı açılış konuşmasını yaparken.

Vakıflar Genel Müdür Yardımcısı Sayın Ali Hürata, çalıştaydaki konuşması sırasında.

Çalıştaya Hırvatistan'dan ve Makedonyadan katılan uzman grup sunum yaparken.

Çalıştaya katılan vakıflar Genel Müdürlüğü heyeti sunum yaparken (Vakıflar Genel Müdürlüğü Sanat Eserleri Daire Başkanı Sayın Suat Faruk Giray, Y.Mimar Esin Yaren ve A.Nermin Taşkesen).